

baren Verbindungslinien zutreffen, dann stünde die Neugründung Steinfelds im Jahre 1121 rechtlich gesehen ganz in der Tradition kölnischer Klosterpolitik». (S. 59) — Alles in allem also eine tiefschürfende Spekulation, aber nicht mehr! Solange man über Vermutungen nicht hinauskommt, bleibt jedem freigestellt, weiterhin in jedem Einzelpunkt mit ähnlich gewichtigen Wahrscheinlichkeitsgründen eine gegenteilige Meinung zu vertreten.

Und in der Tat setzt Ute Bader in ihrer *Geschichte der Grafen von Arebis zur Hochstadenschen Schenkung* (vgl. die Rezension in diesem Faszikel der ANAL. PRAEM.) aufgrund ihrer umfassenden Sicht bereits andere Akzente.

Abschließend (S. 59-61) beschäftigt sich der Verfasser mit der Frage, zu welchem Zeitpunkt Steinfeld die Prämonstratensergewohnheiten angenommen habe. Er hält die Ansicht Oedigers (Übergang zwischen 1126 und 1135) durch die Interpretation überholt, die Weinfurter für ein Steinfeldes Privileg Papst Innocenz II vom 10. Dez. 1136 gegeben habe, und glaubt, die Annahme der Prämonstratensergewohnheiten durch die Steinfeldes Kanoniker in die Vierzigerjahre des 12. Jahrhunderts setzen zu müssen. Ja, aus den Grußformeln der Briefe des Steinfeldes Propstes Ulrich (ca. 1152-1170) an Abt Richard von Springiersbach schließt W. Peters, daß Steinfeld trotz seiner nachgewiesenen Befolgung der Ordnung von Prémontré zumindest bis zum Tode des Abtes Richard († 1158) in einer observanzrechtlichen Bindung zu Springiersbach gestanden haben müsse.

Diese Einzelbeobachtung ist wertvoll, auch wenn man spontan widersprechen möchte. Man muß sich immer wieder vor Augen halten, daß die Übergänge zwischen den verschiedenen, untereinander verwandten Reformrichtungen der Augustiner-Chorherren in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts fließend waren und keineswegs juristisch so fixiert erschienen wie in späteren Jahrhunderten.

LUDGER HORSTKÖTTER O. Praem.

Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326, uitgegeven door E.J. Harenberg, met medewerking van F. Ketner en M. Dillo, in de reeks *Rijks Geschiedkundige Publicatiën*. Verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1980. Inleiding van XLIII blz., en 64 oorkonden in regest, diplomatische bespreking en tekst, en alle ook in fotoreproductie, voorzover geen deperdita. Losbladig systeem, index van persoons- en plaatsnamen.

In 1960 werden de werkzaamheden aan deze uitgave begonnen door dr. Ketner, later in 1969 overgenomen door drs. Harenberg, sinds 1977 bijgestaan door drs. Dillo. Het spoedig verschijnen van deze eerste band is mogelijk geworden door een voor oorkondenboeken, althans in

Nederland, nieuw systeem van losbladige vorm en behandeling per fonds. Het systeem heeft tévens het voordeel, dat aanvullingen en correcties aangebracht kunnen worden tijdens publicatie, die ongetwijfeld nog tientallen jaren in beslag zal nemen.

Een grote stap vooruit bij de wetenschappelijke bewerking van de oorkonden is niet alleen een goede fotoreproductie van alle bewaarde originelen of afschriften, maar ook een opvallende beschrijving van het charter, waarbij stof, afmeting, vorm, toestand, vouwing, opmaak, inkt, schrift, notae, zegeling enz. uitgebreid ter sprake komen. De tekstweergave is sterk gedifferentieerd: de afkortingen in contracties en suspensies zijn in de niet-Latijnse teksten en in de eigennamen gecursiveerd, en de hoofdletters in het origineel zijn in de transcriptie met de hand vet ingetekend. Vooral het laatste, de combinatie van getypte en handgeschreven letters, heeft geleid tot een minder rustig tekstbeeld. Overigens is de verzorging van de bladspiegel en de druktechniek van de offset uitstekend. Apart, maar noodzakelijk in dit losbladig systeem is de nummering van de oorkonden per datum in code, wat bij meer ingewikkelde dateringen en in de persoons- en plaatsnamenindex bij het eerste gebruik vreemd en technisch aandoet. Ook hier kijkt de computer om de hoek.

De tijdsperiode en het geografisch terrein van het oorkondenboek zijn aldus afgebakend. Het chronologisch eindpunt is 9 oktober 1326, de sterfdag van graaf Reinald I van Gelre. Het gebied is dat van de huidige provincie Gelderland, alsook het territoire van het historische Gelre aan de linker- en rechteroever van de Maas in de Nederlandse provincie Limburg en in de Duitse staat Nordrhein-Westfalen, zoals dit territoire in 1326 onderworpen was aan het landsheerlijk gezag van de graven van Gelre en Zutphen.

De in deze band behandelde oorkonden behoren alle, op twee na, tot het kleine, maar oude charterarchief van het voormalige Norbertinessenklooster Mariënschoot, Sinus Sanctae Mariae, in Zennewijnen bij Tiel in de provincie Gelderland en berusten in het archiefdepot van de Abdij van Berne te Heeswijk-Dinther. De hier bewerkte charters, ongeveer 55 originelen, zijn doorgaans in goede toestand bewaard, behalve dan dat alle wassen zegels ontbreken; de loden bullen zijn gespaard. Inhoudelijk zijn de oorkonden van niet weinig belang: 6 pauselijke, 5 bisschoppelijke en 7 abbatiale (vooral van Prémontré) stukken duiden hierop.

Volledigheidshalve zij hier vermeld, dat de collectie oorkonden van Zennewijnen reeds in de oude oorkondenboeken van Brom, Muller, Sloet en anderen zijn verwerkt en door de ordeshistorici W. Hoevenaars en N. Backmund ten dele resp. gepubliceerd en benut. De vooruitstrevende opzet en de diepgaande behandeling van dit nieuwe oorkondenboek betekent toch weer een verrijking van het instrumentarium van de ordesgeschiedenis en toont ons nieuwe wegen in de diplomatiek.

H. VAN BAVEL